

УДК [008+7/8]:323.264(477)“2013/2014”-043.2
DOI https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2025-51-2

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ, ВИКЛИКАНІ РЕВОЛЮЦІЄЮ ГІДНОСТІ В УКРАЇНІ

Долина Денис Євгенійович,
аспірант, спеціальність – історія та археологія
Національної академії керівних кадрів культури
та мистецтв
dia6122.ddolyna@dakkkim.edu.ua
orcid.org/0000-0002-7165-1471

Мета статті – висвітлити трансформаційні процеси у сфері культури і мистецтва, викликані Революцією гідності та актуалізувати необхідність усвідомлення масштабів зазначених трансформацій в ході революції і їх значення для українського суспільства. **Методологія** дослідження базується на застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, зокрема системного підходу, аналізу, синтезу, логічного методу, методу візуалізації результатів дослідження. **Результати** роботи полягають у визначенні характеру трансформаційних процесів у сфері культури і мистецтва, викликаних Революцією гідності та в узагальненні поглядів науковців щодо їх ролі в революційних процесах та значенні для українського суспільства. Встановлено і прояснено генетичний зв'язок подій Революції гідності з напрямком подальшого соціокультурного розвитку України, усвідомлення майбутнього, в якому доведеться жити наступним поколінням, що постає актуальним завданням подальших наукових досліджень. **Висновки.** Виокремлення та висвітлення конкретних культурних й мистецьких проявів, привнесених Революцією гідності, а саме: в журналістиці та літературі, поезії, українській пісні, музиці, в усіх формах і жанрах образотворчого мистецтва, плакатній графіці, мистецтві фотографії, арт-інсталяції, перформансу, в кінематографії, музейному мистецтві тощо показало, що вони мали вагомий вплив на хід революції та на післяреволюційні зміни в українському суспільстві, активізували розвиток усіх сфер культури і мистецтва. Після перемоги революції, у післямайданний період ці трансформації надали перспективу подальшого розвитку культури і мистецтва. Попри широкий спектр відображення в історіографічних джерелах перебігу і проблем Революції гідності, на нашу думку, трансформаційні процеси у сфері культури, привнесені революцією, з огляду на їх значимість і масштабність потребують всебічного осмислення, дослідження та збереження в історичній пам'яті.

Ключові слова: Євромайдан, післяреволюційний соціокультурний розвиток, постреволюційне суспільство, культурна ідентичність, суспільна трансформація, політичний контекст культури, громадянське суспільство.

TRANSFORMATION PROCESSES IN THE SPHERE OF CULTURE AND ARTS CAUSED BY THE REVOLUTION OF DIGNITY IN UKRAINE

Dolyna Denys Yevheniiiovych,
Postgraduate Student, Specialty – History and Archeology
National Academy of Managers of Culture and Arts
dia6122.ddolyna@dakkkim.edu.ua
orcid.org/0000-0002-7165-1471

The purpose of the article is to highlight the transformational processes in the sphere of culture and art caused by the Revolution of Dignity and to highlight the need to realize the scale of these transformations during the revolution and their significance for Ukrainian society. **The research methodology** is based on the application of general scientific and special methods of cognition, in particular, a systemic approach, analysis, synthesis, logical method, and method of visualization of research results. **The results of the work** consist in determining the nature of the transformational processes in the sphere of culture and art caused by the Revolution of Dignity and in generalizing the views of scientists regarding their role in the revolutionary processes and their significance for Ukrainian society. The genetic connection of the events of the Revolution of Dignity with the direction of further socio-cultural development of Ukraine, awareness of the future in which the next generation will have to live, which is an urgent task of further scientific research, has been established and clarified. **Conclusions.** The identification and highlighting of specific cultural and artistic manifestations brought by the Revolution of Dignity, namely: in journalism and literature, poetry, Ukrainian song, music, in all forms and genres of fine art, poster graphics, photography, art installation, performance, cinema, museum art, etc. showed that they had a significant impact on the course of the revolution and on post-revolutionary changes in Ukrainian society, and activated the development of all spheres of culture and art. After the victory of the revolution, in the post-Maidan period, these transformations provided prospects for the further development of culture and art. Despite the wide range of reflection in historiographic sources of the course and problems of the Revolution of Dignity, in our opinion, the transformational processes in the sphere of culture brought by the revolution, given their significance and scale, require comprehensive understanding, research, and preservation in historical memory.

Keywords: Euromaidan, post-revolutionary socio-cultural development, post-revolutionary society, cultural identity, social transformation, political context of culture, civil society.

1. Вступ

До вибору теми статті спонукала необхідність осмислення й збереження в колективній пам'яті подій Революції гідності та усвідомлення масштабів трансформацій у сфері культури і мистецтва, привнесених революцією і їх значення для українського суспільства. Революція гідності, як масштабне і значиме явище, та трансформаційні процеси у сфері культури і мистецтва залишаються ще недостатньо осмисленими, маловивченими і недостатньо дослідженими та недооціненими.

Метою статті є виявлення та осмислення змін, що відбулися у культурному та мистецькому просторі України під впливом подій Революції Гідності. **Завдання дослідження:** проаналізувати вплив Революції Гідності на розвиток культури і мистецтва в Україні; визначити характер та особливості трансформаційних процесів у культурному і мистецькому просторі, зумовлених революційними подіями; узагальнити наукові підходи та погляди дослідників щодо ролі культури і мистецтва в революційних процесах та у подальшому суспільному розвитку; встановити зв'язок між подіями Революції Гідності та напрямками сучасного соціокультурного розвитку українського суспільства; виокремити та охарактеризувати конкретні прояви культурної і мистецької активності (у журналістиці, літературі, музиці, образотворчому мистецтві, перформансі тощо), що виникли під впливом революційних подій; обґрунтувати необхідність подальшого дослідження, осмислення та збереження культурної спадщини Революції Гідності в історичній пам'яті українського суспільства.

Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. системний підхід який дозволив розглядати культурно-мистецькі явища в контексті загальних змін у суспільстві, спричинених Революцією Гідності.

Методи аналізу та синтезу використовувалися для вивчення окремих проявів культурного і мистецького життя та їх подальшого узагальнення в межах досліджуваної теми. Логічний метод забезпечив послідовність і наукову обґрунтованість викладу матеріалу. Метод візуалізації результатів дослідження застосовувався у процесі характеристики конкретних прикладів мистецьких проявів (зокрема візуального мистецтва, фотографії, інсталяції, плакату тощо), що постали під впливом революційних подій.

Структура статті побудована відповідно до принципів тематичної та проблемно-хронологічної послідовності. У статті окреслено революційні події 2013–2014 років як чинник суспільних трансформацій і проаналізовано їхній вплив на соціокультурну сферу та проаналізовано окремі приклади культурно-мистецьких проявів,

зумовлених революційними подіями (література, поезія, музика, журналістика, образотворче мистецтво, графіка, перформанс, кінематограф, музейна справа тощо). Узагальнено основні результати дослідження, визначено значення культурних трансформацій для українського суспільства та наголошено на необхідності подальшого осмислення й збереження відповідного досвіду в межах історичної пам'яті нації.

Попередні дослідження. До висвітлення Революції гідності, характеристики різних сторін цієї масштабної події зверталось чимало науковців-дослідників, публіцистів, безпосередніх учасників подій тощо. Глибокий аналіз подій і, зокрема, соціокультурних процесів в ході Революції гідності здійснив М. Винницький (Винницький, 2023). Різні культурні та мистецькі процеси, викликані революцією досліджували В. Тригуб (Тригуб, 2014), І. Гунчик та Ю. Горблянський (Гунчик, Горблянський, 2015), І. Славінська (Славінська, 2015); журналісти: С. Кошкіна (Кошкіна, 2015), А. Мухарський (Мухарський, 2014); письменники: О. Забужко (Забужко, 2014), А. Курков (Курков, 2018), М. Матіос (Матіос, 2016), А. Кокотюха (Кокотюха, 2022), Т. Прохасько (Прохасько, 2014), С. Жадан (Жадан, 2014), Ю. Андрухович (Андрухович, 2014); поети Д. Павличко (Павличко, 2014), Н. Дичка (Дичка, 2014), О. Уліщенко (Уліщенко, 2014), О. Данилюк (Данилюк, 2014) та ін. Творчий процес народження творів мистецтва Майдану дослідила культурологиня, кінознавиця, учасниця подій Майдану Наталія Мусієнко (Мусієнко, 2014; Мусієнко, 2015).

Революційні події зими 2013–2014 рр. при всій трагічності подій і гостроті ситуації викликали різнобічні трансформаційні процеси в культурі і мистецтві. Н. Мусієнко, відзначаючи ознаки Революції гідності, як-то тривалий період протестів, їхню громадсько-політичну вмотивованість і жертвовність стверджувала, що вони «дали поштовх до неймовірного спалаху культурної і мистецької креативності, фантастичного вираження як професійних митців, так і загалом учасників Майдану. Фактично, сам Майдан перетворився на вражаючий артефакт» (Мусієнко, 2015; с. 12).

Цікавою нам видається думка директора Музею плакату України і редактора журналу «Музеї України» Віктора Тригуба, який відзначив, що «Майдан підняв якусь феноменальну мистецьку хвилю, яку ніхто не може пояснити. Революція затягується. Значить будуть нові шедеври! Митці виходять на Майдан» (Тригуб, 2014).

2. Вплив Революції гідності на розвиток культури та мистецтва

Аналізуючи окреслені явища, вважаємо необхідним у цій статті виокремити та висвітлити конкретні культурні й мистецькі прояви, народжені

революцією, та розглянути їх вплив на Революцію гідності та загалом на українське суспільство.

Глибокий емоційний вплив від перебігу революційних подій на свідомість людей проявлявся в поезії. Поетичні твори читали зі сцени Євромайдану, розміщували на біл-бордах, поширювали в соціальних мережах, на пам'ятниках і в тих місцях, де герої «Небесної Сотні» віддали життя, зокрема на вулицях М. Грушевського та Інститутській. Слід насамперед назвати такі поезії: «Якщо не ми» (Л. Яр), «Героям Небесної сотні» (Л. Гриник), «Нікогда ми не будем братьями» (Анастасії Дмитрук), «Мамо, не плач» (О. Максимішин-Корабель).

Вже в січні 2014 р. Дмитро Павличко видав у видавництві «Просвіта» збірку поезій «Вірші з Майдану» (Павличко, 2014). А весною 2014 р. Чернівецьке видавництво «Букрек» презентувало першу збірку поезій «Небесна Сотня», куди увійшли вірші, написані Дмитром Павличком, Мар'яною Савка, Юрієм Іздриком, Олександром Ірванцем та ін.

Одна за одною виходять збірки поезій Надії Дички «Знакове світло Майдану» (Дичка, 2014), Софії Весни «Рабів до раю не пускають» (Весна, 2014), Ольги Уліщенко «Борітеся – поборите! Поетика революції» (Уліщенко, 2014), Тетяни Домашенко «Небесна сотня воїнів Майдану» (Домашенко, 214), Олександра Данилюка «Напівпровідник. Преторіанці до і після революції» (Данилюк, 2014), Тетяни Череп-Пероганич «Материнська молитва – героям Майдану» (Череп-Пероганич, 2014) та ін.

Події Майдану знайшли належне відображення в українській журналістиці та літературі, зокрема в проєкті Оксани Забужко «Літопис самовидців: дев'ять місяців українського спротиву» (Забужко, 2014), Антона Мухарського «Майдан. (Р)Еволюція духу» (Мухарський, 2014), Н. Гук «Євромайдан Звичайні герої» (Гук, 2015), Андрія Куркова «Щоденники Майдану та Війна» (Курков, 2018), Марії Матіос «Приватний щоденник. Майдан. Війна» (Матіос, 2014), Андрія Кокотюхи «Вогненна зима» (Кокотюха, 2022), збірники групи авторів: Тараса Прохаська, Сергія Жадана, Юрія Андруховича, Юрія Винничука, Івана Ципердюка, В. Карпюка «Євромайдан. Хроніка відчуттів» (Прохасько, Жадан, Андрухович, Винничук, Ципердюк, Карпюк, 2014) та Владислава Івченка, Олексія Чупа, Марини Єщенко, Романа Повзика, Євгена Мавзенка, Анни Трохименко та ін. «Євромайдан. Хроніка в новелах» [Івченко, Чупа, Єщенко, Повзик, Мавзенко, Трохименко, 2014], Василя Базіва «Армагедон на Майдані» (Базів, 2014), в монографіях Соні Кошкіної «Майдан. Нерозказана історія» (Кошкіна, 2015), і Михайла Винницького «Український Майдан, російська війна» (Винницький, 2023).

Закарбували на віки пам'ять про Майдан у фотоальбомах за редакцією Лариси Івшиної «Люди Майдану. Хроніка» (Івшина, 2014), Сергія Шевченка «Майдан гідності» (Шевченко, 2014), Степана Кубіва і Олександра Святоцького «Майдан. Революція гідності» (Кубів, Святоцький, 2015) та багато ін.

Впродовж усього періоду Революції гідності зими 2013 – 2014 рр. учасників спротиву супроводжувала *українська пісня*. Особливою подією стали концерти Святослава Вакарчука. Майданові назавжди запам'яталося пісенне служіння Руслани Лижичко, Софії Федіни, Лесі Горової, Руслани Лоцман, Тараса Компаніченка, Фемія Мустафаєва, Лесі Рой і гурту «Телері».

Особливе місце зайняла закарпатська народна пісня «Пливе кача по Тисині», яка через сильне смислове наповнення стала «молитвою, другим гімном» (Руденко, Сарахман, 2020). Революція гідності, актуалізувала стрілецькі та повстанські пісні. Їх співали для підняття бойового духу, коли на Майдан насувалася небезпека.

Ще однією особливістю Майдану була *жива музика*. На Майдані серед протестувальників і на барикадах були козацькі барабанщики, трубачі, бандуристи, цимбалісти. Вони брали участь безпосередньо у протестах. Так, символом цього став піаніст у балаклаві, який грав Шопена за 10 метрів від шеренги озброєних спецпризначенців. На сцені Майдану виступали «Пікардійська терція», «Плач Єремії», «ТНМК», «Тартак», «Mad Heads», «Мандри», «Ot-Vinta», «Гайдамаки», «С.К.А.Й.», «Фіолет», «Роллікс», «Лама».

На Майдані були присутні різні *форми і жанри образотворчого мистецтва*. Насамперед живопис: від стріт-арту до портрету і декоративного живопису. Багато художників працювали безпосередньо на барикадах Майдану, малювали портрети учасників протесту, барикади. Невдовзі були створені творчі мистецькі об'єднання «Мистецький Барбакан», «OstaNNя барикада», «Мистецька сотня».

Неможливо надати повний список майданівців-художників, але слід зупинитися на деяких прізвищах та їх «майданній творчості». Це художник з Коломиї Ігор Бежук створив портрет козака Михайла Гаврилюка, випускниця Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтва Марина Матильда, художник у галузі монументального мистецтва, станкового живопису та графіки Олександр Мельник, художник і учасник протестів Максим Вегера, художниця, волонтерка, викладачка кафедри живопису Київської національної академії образотворчого мистецтва та архітектури Марина Соченко. До речі Марина Соченко у книзі «Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах» наводить імена художників, що представляють різножанрове мистецтво Майдану: Іван Семесюк, Олександр Ком'яхов, Єжи

Коноп'є, Володимир Кадигроб, Олександра Навроцька, Олександр Мельник, Катерина Ткаченко, Олександр Тимошенко, Юрій Журавель (Ковтунович, Привалко, 2016).

Художники Матвій Вайсберг, Роман Мінін, Інара Багірова, Світлана Бердник-Мальована та інші у грудні 2013 р. відкрили галерею «АртМайдан», просто біля стели Незалежності малювали свої картини на підтримку Майдану і виставляли їх просто неба.

Ще один цікавий мистецький проект започаткували художник-ілюстратор Олександр Ком'яхов та журналіст Андрій Приймаченко: малювали типових учасників Майдану (Українська правда, 3 лютого, 2014).

В ході Революція гідності широко застосовувалася *плакатна графіка*. З'явилися творчі об'єднання «Страйк Плакат» і «Крапля в океані». Київ став «плакатною» столицею світу: такої кількості плакатів, фотожаб, демотиваторів, малюнків ніхто не очікував. Тексти плакатів найчастіше збігалися із закличками та гаслами, або й узагалі повторювали їх. Приміром, «Київ, вставай!», «Ганьба Янеку (уряду Азарова; “Партії регіонів”», «Відставка!», «Зека (Банду) геть!», «Слава Україні!», «Нас не залякати! Україна буде в Європі», «Україна – це Європа!», «Україну – в ЄС!», «Ми хочем в ЄС», «Бог з небес за ЄС», «Навіть пес за ЄС», «Не злий Майдан!», «Яник, геть з України», «Янукович – чемадан, вакзал, Магадан»; «Яник, ти перестарался», «Не перегинай йолку, Віктор», «Ні поліцейському насиллю», «Беркут – це діагноз», «Беркут – гестапо» тощо.

У лютому 2014 року народилася мистецька ініціатива «Листівки з Майдану», як акція консолідації та підтримки постраждалих на Майдані протестувальників та їхніх родин. Листівки створювалися на основі робіт художників Майдану.

Одним з головних інструментів фіксації миттєвостей Майдану було *мистецтво фотографії*. Роботи фотографів найшвидше ставали відомими завдяки проведенню фотовиставок просто неба, соціальним мережам і інтернет-виданням та сучасним можливостям цифрових технологій. Найвідомішими фотовиставками були «Майдан. Людський фактор», «Обличчя свободи. Майдан», «Жінки Майдану», «Образи Майдану». Так Наталія Мусієнко наводить перелік фотомитців, які взяли участь у проекті «Майдан. Людський фактор»: Павло Багмут, Максим Баландох, Олег Герасименко, Андрій Горб, Ганна Грабарська, Петро Задорожний, Євген Котенко, Наталія Кравчук, Максим Кудимець, Олександр Кузьмін, Макс Левін, Максим Люков, Владислав Мусієнко, Сергій Ніколаєв, Олег Переверзєв, Олег Петрасюк, Роман Пилипій, Сергій Полежака, Макс Рокотанський, Костянтин Самоцетов, Артем Сліпачук, Влад Содель, Анатолій Степанов, Максим Требухов, Сергій Харченко,

Костянтин Чернічкін, Віталій Чумак, Ольга Якимович, Олександр Яловий. Фотохудожник-портретист Ігор Гайдай на фотовиставці «Обличчя Майдану» експонував 130 фотопортретів майданівців (Мусієнко, 2015: с. 22).

Однією з форм візуального мистецтва Революції гідності були *арт-інсталяції*. Найвідомішою арт – інсталяцією Майдану з використанням плакатів стала «Йолка». Аналізуючи цю арт-інсталяцію, створену, до речі, за допомогою влади, дослідниця Н. Мусієнко пише, що «Євроялінка» чи «Йолка» стала головним символом Майдану – вкритий різноманітними плакатами величезний каркас для новорічної ялинки, встановлення якої послугувало офіційним приводом для розгону студентів на Майдані в кінці листопада 2013 року. Плакати на ній мінялися і доповнювалися залежно від ситуації. ... до художників доєдналися майстри мем-плакату та інші: такої кількості плакатів, фотожаб, демотиваторів, малюнків ніхто не очікував» (Мусієнко, 2015: с. 15–19).

Дослідники Євромайдану І. Гунчик та Ю. Горблянський стверджують, що «Йолка» швидко перетворилася в топ-центр свободи та «найгарячіше» місце висловлення сокровенних цінностей, актуальних поточних подій Революції гідності» (Гунчик, Горблянський, 2015: с. 134).

Відомими арт-інсталяціями були: «Клітка», у яку було «посаджено» ляльку, що зображала В. Януковича з написом «Янукович – вбивця», опудала Януковича та Путіна – «Вирішують» долю України, груша для биття з портретом Януковича, «ганебна паля» для Януковича, тюремна камера для опудала В. Януковича, «Рука правосуддя» яка тримає коктейль Молотова.

На розі Інститутської та Хрещатика було створено географічну інсталяцію – креативну конструкцію, що символізувала єдність України, складену із дощечок з назвами різних міст і сіл, а також районів Києва.

Характерним для Майдану виділяється такий вид театрального-видовищного дійства, як *перформанс*. Мега-перформансом Майдану стало виконання у Новорічну ніч Гімну України, бо тоді його заспівали близько 500 тисяч українців і навіть встановили у такий спосіб новий світовий рекорд. Під час масового виконання гімну України всі присутні на Євромайдані запалили ліхтарики та підняли їх догори.

Н. Мусієнко наводить цікаве спостереження, що політичні акції на Майдані так чи інакше перетворювалися на перформанси. Силовиків закидали м'якими іграшками, активісти ставали перед ними з дзеркалами замість плакатів (Мусієнко, 2015: с. 48).

Проте з перенасиченого креативом Євромайдану окрема яскрава сторінка, безумовно, належить численним перформансам з жовтоблакитним

піаніно, прикрашеним зірками Євросоюзу, яке вперше з'явилося біля Адміністрації Президента на розі вулиць Банкової та Лютеранської 7 грудня 2013 р. Встановив інструмент перед кордоном міліції та зіграв на ньому 64-й опус Шопена молодий львівський музикант Маркіян Мацех. Організував він це разом зі своїм батьком, Олегом Мацехом, і другом, Андрієм Маковським. Ідея полягала в тому, щоб відповісти мистецтвом і добротою на насильство – вважає Н. Мусієнко (Мусієнко, 2015: с. 48).

Особливий креатив і творчість проявляли студенти, влаштовуючи цікаві акції. Прикладами таких акцій були: перформанс «Не мовчи!», коли кількатисячна колона молодих людей, які заклеїли собі роти чорними стрічками, під барабанний дріб пройшла містом із плакатами «Не мовчи!»; а також створення довжелезного плаката-банера на 130 метрів з малюнками та написами, на якому студенти виклали свої думки та звернення до українського народу та влади.

Велику роль у фіксуванні подій Майдану відіграв *кінематограф*. Від перших революційних днів була створена громадська ініціатива «BABYLON'13», що стала способом безпосередньої участі у Революції гідності кінематографістів, камери яких фіксували та аналізували буремні події зими 2013–2014 рр. Продюсером і художнім керівником «BABYLON'13» був режисер Володимир Тихий, що зняв фільми «Зима, що нас змінила» та «Сильніше ніж зброя» (разом з Юлією Гонтарук). Учасники ініціативи зняли понад півтори сотні спершу короткометражних, а згодом і повноформатних, документальних фільмів, які знайомили глядача з архітектурою майданного Києва – архітектурою барикад. Режисером Романом Бондарчуком та багатьма іншими режисерами ініціативи «BABYLON'13» створено документальний фільм «Євромайдан. Чорновий монтаж». Активною учасницею «BABYLON'13» була режисерка Лариса Артюгіна. Протягом Революції гідності вона зняла фільми «Прапор», «Панахида», «Герніка» та інші.

Також діяло на Майдані кінематографічне об'єднання «Бімба production», яке працювало над проектом «ДНК UA» – про людей з геном справжнього українця, які спрямовують свій потенціал на будівництво нової України.

Режисер Сергій Лозниця зняв фільм «Майдан», який вже 21 травня 2014 р. був показний як особлива подія 67-го Канського міжнародного кінофестивалю. Павільйон не зміг вмістити всіх охочих, як згодом, у липні, й зал Одеського міжнародного кінофестивалю, де Лозниця презентував свою роботу українському глядачеві.

Режисер Сергій Маслобойщиков, представив публіці документальний фільм «Майдан. Український аргумент». Фільм ґрунтується на інтерв'ю

з людьми на Майдані, а сам режисер, як зазначає І. Славінська, «весь час знімав, щоб зафіксувати Майдан як феномен індивідуального досвіду, у центрі якого – людина зі своєю історією, котра справді докладає зусиль, аби бути людиною» (Славінська, 2015).

Заслужують на увагу й багато інших знятих під час та після Революції гідності фільмів, зокрема, документальні: «Еволюція гідності» (реж. Ольга Читайло, Артем Лагутенко), «Все палає» (реж. Олександр Течинський, Олексій Солодухов, Дмитро Стайков), «Жіночі обличчя революції» (реж. Наталія Пятигіна), «Майдан. Мистецтво спротиву» (Антін Мураховський), «Скрізь Майдан» (Катерина), телесеріал «Гвардія» (реж. Олексій Шапарєв), драми «День жалоби» (реж. Максим Тетерук), та «Одного разу в Україні» (реж. Ігор Парфьонов) та ін.

Режисер Євгеній Афінеєвський зняв документальний фільм під назвою “Winter on Fire: Ukraine’s Fight for Freedom” («Палаюча зима: Боротьба України за свободу») для американського онлайн-телеканалу “Netflix”. У вересні 2015 р. цей фільм здобув перше місце у номінації документального кіно на 40-ому Міжнародному кінофестивалі у Торонто, специфікою якого є те, що перемагає картина з найбільшою кількістю глядацьких симпатій.

Отже, український і світовий кінематограф створив калейдоскоп революції, детально зафіксував практично весь український протест з багатьох ракурсів, закарбував його у художніх фільмах, повнометражних документальних фільмах та кінозамальовках.

Учасники Революції гідності, без сумніву, уже в ході революції мали розуміння історичної ваги подій. В ході Майдану були започатковані ініціативи зі збору артефактів революції під назвою Музей Свободи та Музей Майдану. Їхня спільна робота вилилась у створення Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції гідності.

3. Реалізація культурних реформ у контексті постреволюційних змін

Перемога Революції гідності активізувала процеси у сфері державного культурного будівництва. Усвідомлюючи необхідність розвитку культури, реалізувалися нові політичні та законодавчі ініціативи у сфері культури. Була ухвалена Стратегія сталого розвитку «Україна – 2015» (Стратегія..., 2015), що стала однією з головних візій розвитку культури післяреволюційної України. Стратегія передбачала реформи, які сприяли б розвитку культури, а саме: реформа державної політики у сфері культури; програма розвитку національного кіновиробництва; програма розвитку національної видавничої справи; програма популяризації

України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі; програма розвитку туризму; програма створення бренду «Україна» тощо.

Кабінет Міністрів України 1 лютого 2016 р. видав розпорядження «Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ» (Стратегія..., 2016). Згідно з цим документом культура ставала одним із пріоритетних напрямків державної політики України. У ньому визначалися конкретні кроки, які держава має реалізувати. Вже невдовзі в межах культурної арени України з'явилися: 1) важливі законодавчі ініціативи, такі як декомунізаційні закони 2015 року та закони про квотування україномовного продукту (2016–2019); 2) потужні культурні інституції – Український Інститут Книги (2016), Український Культурний Фонд (2017); 3) нового значення набуло Державне агентство з питань кіно. Ці кроки започаткували можливість грантового фінансування у сфері культури. Також зросли показники фінансування культурних потреб з місцевих бюджетів. Піднесення у сфері культури позитивно позначилося на видавничій справі, музиці, кіновиробництві, театрі, моді, кураторських виставках тощо.

Але тимчасова втрата Україною контролю над частиною території Донецької та Луганської областей, а також тимчасова окупація АР Крим, брак ресурсів для реалізації культурної політики, уповільнення розвитку культурних та креативних індустрій, проблеми кадрової політики у сфері культури, карантинні обмеження 2019 р., які скоротили фінансування деяких бюджетних програм та закладів сфери культури, а особливо російсько-українська війна – все це

загальмувало трансформаційні процеси у сфері культури і мистецтва, викликані Революцією гідності.

4. Висновки

Соціокультурні трансформації, привнесені Революцією гідності, активізували розвиток усіх сфер культури і мистецтва: журналістики та літератури, поезії, українській пісні, музиці, усіх форм і жанрів образотворчого мистецтва, плакатній графіці, мистецтва фотографії, арт-інсталяції, перформансу, кінематографа, музейного мистецтва тощо. Після перемоги революції, у післямайданний період ці трансформації надали перспективу подальшого розвитку культури і мистецтва.

Саме культурний чинник й національні світоглядні цінності допомогли зменшити російські культурні впливи, зміцнити відчуття національної єдності та виступили тим чинником, який допоміг вистояти нашій державі з початком російського військового вторгнення, яке триває донині. Ба більше, триває боротьба за українську культуру, адже без перемоги у цій сфері, Україні буде складно ставати на шлях нових трансформацій.

Попри широкий спектр відображення в історіографічних джерелах перебігу і проблем Революції гідності, на нашу думку, трансформаційні процеси у сфері культури, привнесені революцією, є недостатньо осмисленими, маловивченими і недооціненими. Встановлення і прояснення генетичного зв'язку подій Революції гідності з напрямком подальшого соціокультурного розвитку України, усвідомлення майбутнього, в якому доведеться жити наступним поколінням, постає актуальним завданням подальших наукових досліджень.

Література:

1. Базів В. Армагедон на Майдані. Київ : Український пріоритет, 2014. 160 с.
2. Весна С. Рабів до раю не пускають. Київ : Саміт Книга, 2014. 224 с.
3. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції гідності. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 560 с.
4. Гук Н. Євромайдан. Звичайні герої. Київ : Брайт Букс, 2015. 144 с.
5. Гунчик І., Горблянський Ю. Фольклорні паремії та афоризми Київського Євромайдану. *Міфологія і фольклор*. 2015. № 3–4. С. 133–144.
6. Данилюк О. Напівпровідник. Преторіанці до і після революції. Київ : Саміт-Книга, 2014. 115 с.
7. Дичка Н. Знакове світло Майдану. Київ : Смолоскип, 2014. 168 с.
8. Домашенко Т. Небесна сотня воїнів Майдану. Київ : Духовна вісь, 2014. 192 с.
9. Забужко О. (автор ідеї і упорядник) Літопис самовидців. Дев'ять місяців українського спротиву. Київ : Видавництво Комора, 2014. 336 с.
10. Івченко В., Чупа О., Єщенко М., Повзик Р., Мавзенко Є., Трохименко А. та ін. Євромайдан. Хроніка в новелах. Київ : Видавництво Diskursus, 2014. 216 с.
11. Івшина Л. (автор проекту). Люди Майдану. Хроніка. Фотоальбом. Київ : Видавництво День, 2014. 240 с.
12. Кокотюха А. Вогнена земля. Київ : Видавництво КСД, 2022. 352 с.
13. Кошкіна С. Майдан. Нерозказана історія. Київ : Брайт Стар Паблішинг, 2015. 400 с.
14. Курков А. Щоденники Майдану та Війна. Київ : Фоліо, 2018. 336 с.
15. Ковтунович Т., Привалко Т. (упоряд.) Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах. / Український інститут національної пам'яті. Випуск 2. Київ : К.І.С., 2016. 304 с.

16. Шевченко С. (упоряд.). Майдан гідності. Фотоальбом. Упоряд. С.. Київ : Видавництво Експрес Поліграф, 2014. 160 с.
17. Кубів С. і Святоцький В. (Автори ідеї і упоряд.) Майдан. Революція гідності. Фотокнига у трьох частинах. Київ : Ін Юре, 2015. 77+77+75 с.
18. Матіос Марія. Приватний щоденник. Майдан. Війна. Львів : ЛА Піраміда, 2014. 356 с.
19. Мусієнко Н. Мистецтво і революція: київський Майдан 2013–2014 рр. *Агора*. 2014. 13. С.53–58.
20. Мусієнко Н. Мистецтво Майдану. Київ : Р.К.майстер-принт, 2015. 96 с.
21. Мухарський А. Майдан (Р)Еволюція духу. Київ : Наш формат, 2014. 312 с.
22. Воронюк Л. (упоряд.). Небесна Сотня. Антологія майданівських віршів. Чернівці, Видавничий дім «Букрек», 2014. 392 с.
23. Павличко Д. Вірші з Майдану. Київ : Основи, 2014. 176 с.
24. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» *Указ Президента України* від 12 січня 2015 року № 5/2015 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
25. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ. Розпорядження КМУ від 1 лютого 2016 р. № 119-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#Text>
26. Прохасько Т., Жадан С., Андрухович Ю., Винничук Ю., Ципердюк І. Євромайдан. Хроніка відчуттів. Київ : Видавництво Diskursus, 2014. 156 с.
27. Руденко Є., Сарахман Е. Культурний код Майдану. Хто придумав «Небесну Сотню», «Революцію гідності», і як «Плине кача...» стала другим гімном. Київ, 2020. <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/02/21/7241172/>
28. Славінська І. Режисер Сергій Маслобойшиков Майдан є феноменом індивідуального досвіду [Електронний ресурс] // Українська правда: життя. 2015. – 28 травня. Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/person/2015/05/28/194727/>
29. Типові Євромайданівці очима художника [Електронний ресурс] / Новина // Українська правда: життя. 2014. 3 лютого. Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/culture/2014/02/3/151102/>
30. Тригуб В. Андрій Єрмоленко – ще один талент Майдану [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://narodna.pravda.com.ua/fun/52f647ab8db92>
31. Уліщенко О. Борітеся – поборите! Поетика революції. Видавництво Vivat-Формат, 2014. 96 с.
32. Ушиніна Т., Аврамчук К. Музичний тил Майдану, або Пісні цієї революції [Електронний ресурс]. Insider. 2014 – 31 січня. Режим доступу: <http://www.theinsider.com.ua/art/muzichnii-til-maidanu-abo-pisni-tsiyeyi-revolutsiyi>
33. Череп-Пероганич Т. (автор ідеї). Материнська молитва – героям Майдану. Київ : Видавництво Наш формат, 2014. 71 с.

References:

1. Baziv, V. Armahedon na Maidani [Armageddon on the Maidan]. Kyiv: Ukrainian Priority, 2014. 160 p.
2. Vesna, S. Rabiv do raiu ne puskauiut. [Slaves are not allowed to enter paradise]. Kyiv: Samit Kniga, 2014. 224 p.
3. Vynnytskyi, M. Ukrainskyi Maidan, rosiiska viina. Khronika ta analiz Revoliutsii hidnosti [Ukrainian Maidan, Russian War. Chronicle and Analysis of the Revolution of Dignity]. Lviv: Stary Lev Publishing House, 2023. 560 p.
4. Huk, N. Yevromaidan. Zvychaini heroi [Euromaidan. Ordinary Heroes]. Kyiv: Bright Books, 2015. 144 p.
5. Hunchyk, I., Gorblyanskyi Yu. Folklorni paremii ta aforyzmy Kyivskoho Yevromaidanu [Folklore paremias and aphorisms of the Kyiv Euromaidan]. Mythology and folklore. 2015. No. 3–4. pp. 133–144.
6. Danylyuk, O. Napivprovidnyk. Pretoriansi do i pislia revoliutsii [Semiconductor. Praetorians before and after the revolution]. Kyiv: Samit-Knyga, 2014. 115 p.
7. Dychka, N. Znakove svitlo Maidanu [The Landmark Light of the Maidan]. Kyiv: Smoloskyp, 2014. 168 p.
8. Domashenko, T. Nebesna sotnia voyniv Maidanu [Heavenly Hundred Soldiers of the Maidan]. Kyiv: Spiritual Axis, 2014. 192 p.
9. Zabuzhko, O. (author of the idea and compiler) Litopys samovydsiv. Deviat misiatsiv ukrainskoho sprotyvu [Chronicle of eyewitnesses. Nine months of Ukrainian resistance]. Kyiv: Komora Publishing House, 2014. 336 p.
10. Ivchenko, V., Chupa, O., Yeshchenko, M., Povzyk, R., Mavzenko, E., Trokhymenko, A., etc. Yevromaidan. Khronika v novelakh [Euromaidan. Chronicle in short stories]. Kyiv: Diskursus Publishing House, 2014. 216 p.
11. Ivshyna, L. (author of the project). Liudy Maidanu. Khronika. Fotoalbom. [People of the Maidan. Chronicle. Photo album]. Kyiv: Den Publishing House, 2014. 240 p.
12. Kokotyukha, A. Vohnena zemlia [Fiery Land]. Kyiv: KSD Publishing House, 2022. 352 p.
13. Koshkina, S. Nerozkazana istoriia [Maidan. Untold story]. Kyiv: Bright Star Publishing, 2015. 400 p.
14. Kurkov, A. Shchodennyky Maidanu ta Viina [Diaries of the Maidan and the War]. Kyiv: Folio, 2018. 336 p.

15. Maidan vid pershoi osoby. Mystetstvo na barykadakh [Maidan from the first person. Art on the barricades / Compiled by Tetyana Kovtunovych, Tetyana Pryvalko]. / Ukrainian Institute of National Memory. Issue 2. Kyiv: K.I.S., 2016. 304 p.
16. Maidan hidnosti [Maidan of Dignity]. Photo album. Compiled by S. Shevchenko. Kyiv: Express Poligraf Publishing House, 2014. 160 p.
17. Maidan. Revoliutsiia hidnosti [Maidan. Revolution of Dignity]. Photobook in three parts. Authors of the idea and arrangement. Kubiv S. and Svyatotsky V. Kyiv: In Yure, 2015. 77+77+75.p.
18. Matios Maria. Pryvatnyi shchodennyk. Maidan. Viina [Private diary. Maidan. War]. Lviv: LA Pyramid, 2014. 356 p.
19. Musienko, N. Mystetstvo i revoliutsiia: kyivskyi Maidan 2013–2014 pp. [Art and Revolution: Kyiv Maidan 2013–2014 pp.] Agora. 2014. 13. P. 53–58.
20. Musienko, N. Mystetstvo Maidanu [The Art of the Maidan]. Kyiv: R.K. Master-Print, 2015. 96 p.
21. Mukharsky, A. Maidan (R)Evoliutsiia dukhu [Maidan (R)Evolution of the Spirit]. Kyiv: Nash format, 2014. 312 p.
22. Nebesna Sotnia. Antolohiia maidanivskykh virshiv. [Heavenly Hundred. Anthology of Maidan Poems]. Compiled by Lesya Voronyuk. Chernivtsi, Publishing House “Bukrek”, 2014. 392 p.
23. Pavlychko, D. Virshi z Maidanu [Poems from the Maidan]. Kyiv: Osnovy, 2014. 176 p.
24. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» [On the Sustainable Development Strategy “Ukraine – 2020”] Decree of the President of Ukraine dated January 12, 2015 No. 5/2015 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
25. Pro skhvalennia Dovhostrokovoi stratehii rozvytku ukrainskoi kultury – stratehii reform [On approval of the Long-term Strategy for the Development of Ukrainian Culture – a Strategy of Reforms]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 1, 2016 No. 119-p. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#Text>
26. Prokhasko, T., Zhadan, S., Andrukhovych, Yu., Vynnychuk, Yu., & Tsyperdyuk, I. Yevromaidan. Khronika vidchuttiv [Euromaidan. Chronicle of Feelings]. Kyiv: Diskursus Publishing House, 2014. 156 p.
27. Rudenko, E., Sarakhman, E. Культурний код Майдану. Хто придумав «Небесну Сотню», «Революцію гідності», і як «Плине кача...» стала другим гімном [The Cultural Code of the Maidan. Who invented the “Heavenly Hundred”, the “Revolution of Dignity”, and how “The Duck is Flowing...” became the second anthem]. Kyiv, 2020. <https://www.pravda.com.ua/articles/2020/02/21/7241172/>
28. Slavinska, I. Rezhyser Serhii Masloboishchykov Maidan ye fenomenom indyvidualnoho dosvidu [Director Serhiy Masloboishchykov Maidan is a phenomenon of individual experience] [Electronic resource] // Ukrainian Truth: Life. 2015. – May 28. Access mode: <http://life.pravda.com.ua/person/2015/05/28/194727/>
29. Typovi Yevromaidanivtsi ochamy khudozhnyka [Typical Euromaidanists through the eyes of an artist] [Electronic resource] / News // Ukrainian Truth: Life. 2014. February 3. Access mode: <http://life.pravda.com.ua/culture/2014/02/3/151102/>
30. Tryhub, V. Andrii Yermolenko – shche odyn talant Maidanu [Andriy Yermolenko – another talent of Maidan] [Electronic resource]. Access mode: <http://narodna.pravda.com.ua/fun/52f647ab8db92>
31. Ulishchenko, O. Boritesia – poboryte! Poetyka revoliutsii. [Fight – you will overcome! Poetics of the Revolution]. Vivat-Format Publishing House, 2014. 96 p.
32. Ushinina, T., & Avramchuk, K. Muzychnyi tyl Maidanu, abo Pisni tsiiei revoliutsii [The Musical Backstage of the Maidan, or Songs of This Revolution] [Electronic resource]. Insider. 2014 – January 31. Access mode: <http://www.theinsider.com.ua/art/muzichnii-til-maidanu-abo-pisni-tsiyeyi-revolutsiyi>
33. Cherep-Perohanych T. (author of the idea). Materynska molytva – heroiam Maidanu [Mother’s Prayer – to the Heroes of the Maidan]. Kyiv: Publishing House Nash Format, 2014. 71 p.

Стаття надійшла до редакції 30.06.2025

Рекомендована до друку 15.08.2025

Опублікована 12.09.2025